

תשא

שלוש וכיו"ב, ולכן נקט הלשון „אל ישנה אדם מן המנהג“, כי הוא דין שלילי („אל ישנה כו'"): אבל המדרש (דמדבר כ"מ בהנהגה ע"פ מנהג חסידות) מוסיף שהוא חיוב, שכל הבא למקום מסוים חייב לנהוג כמנהג אנשי המקום, ולכן נקט בלשון של חיוב, „אזלת לקרתא הלך בנימוסי“.

ובזה יש לבאר גם כוונת התוס' ב' גמרא שם, שעל לשון השי"ס „ואכלו סל-קא דעתך אלא אימא נראה כמי שאכלו ושתו“, הביאו ש„בסדר אליהו רבה" קתני לא כאותו שאומר נראין כאוכלין ושותין

א. איתא בגמרא: „לעולם אל ישנה אדם מן המנהג" שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם מלאכי השרת ירדו ל-מטה ואכלו לחם, ואכלו סלקא דעתך אלא אימא נראה כמי שאכלו ושתו.

ועד"ז איתא בשמו"ר פרשתנו (ע"ה פ"י „ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה“): „וכי אפשר לו לאדם להיות מ' יום בלא מאכל ובלא משתה, ר' תנחומא בשם ר"א ב"ר אבין בשם ר' מאיר אומר המשל אומר אזלת לקרתא הלך בנימוסי (אם אתה באת לתוך עיר צריך אתה לילך במנהגה. מ"כ) למעלה שאין אכילה ושתו" עלה משה ונדמה להם למטה שיש אכילה ושתו" ירדו מלאכי השרת ואכלו ושתו שנאמר והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו אמר רבי יוחנן נראין כ-אוכלין ראשון ראשון מסתלק“.

ויש לדייק בהשינוי בין לשון הגמרא ולשון המדרש, שבגמרא נאמר בלשון של שלילה – „אל ישנה אדם מן המנהג“, ואילו במדרש נאמר בלשון חיובי – „אזלת לקרתא הלך בנימוסי“.

ולכאורה נראה שהחילוק בין הגמרא והמדרש הוא בגדר של זה דצריך לנהוג כמנהג המקום, דלהש"ס (די"ל שכוונתו חיוב ע"פ הלכה) הוא תקנה מפני דרכי

6) כבמשנה פסחים פ"ד מ"א (נ, ריש ע"ב), „אל ישנה אדם מפני המחלוקת“. וראה בפ"י הגמ' שם נא, ב – הן לפי אבין וכן לפי רבא (ראה פרש"י ורי"ח שם). וראה תוס' (נב, רע"א) רא"ש ורי"ן שם, דגם במקום שמדינא עושה מלאכה כיון שדעתו לחזור אפילו הכי אל ישנה מפני המחלוקת. וראה גם תענית (י, ב) ההולך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי זה מתענה עמה. וראה טור א"ח סתקע"ד בשם ריב"א „ואפי' דעתו לחזור“ (וראה שם ס"ב ויג'). וראה בכהנ"ל טושי"ע (ודאדה"ז) א"ח סתסי"ח ס"ד (ס"ט) ואילך. פרי"ח שם בארוכה.

7) וי"ל שזהו החידוש בהוראת חז"ל באבות (פ"ב מ"ד) אל תפרוש מן הציבור לגבי „אל ישנה כו'“ – ראה מפרשי המשנה שם.

8) ד"ה נראין כאוכלין ושותין.

9) פ"ב.

1) ב"מ פו, ב.

2) בדק"ס הביא ג"י הכ"י ועוד „אל ישנה אדם עצמו ממנהג המדינה“. וראה שם עוד שינויים ב-מאמר הנ"ל.

3) פרשתנו לד, כח. וראה לקמן בפנים.

4) וירא יח, ח.

5) פמ"ו, ה.

*) משא"כ כשה"י שם י"ב חודש או שלושים יום (מטעם המנהג) או כשבא לעיר להשתקע שם, שאז לא הוי מטעם „אל ישנה“ אלא חיוב לפי שהוא כאנשי העיר (ראה א"ח הנסמך בפנים ההערה. ב"ב ח, א. ר"ן פסחים שם. שו"ע אדה"ז א"ח סתק"ס ס"ה ואילך. ועוד).

בעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, אבל למטה שיש אכילה ושתי' והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו וכי אוכלין היו אלא נראין כאוכלין ראשון ראשון נסתלק¹⁰.

הרי ששם הלשון „ולא אכל“ כנגמרא (ולא „ונדמה להם“ כבשמו"ר). ועוד, במדרש מסיים „וכי אוכלין היו אלא נראין כאוכלין כו“, והיינו שאין זו דיעה בפ"ע (כבשמו"ר שזוהי דעת ר' יוחנן) אלא המשך למאמר זה.

אבל לאידך גם שם הלשון „עלת ל-קרתא הלך בנימוסה“, שהיא לשון חיוב, דלא כלי' הש"ס.

ויש לומר, ששיטת הב"ר היא שיטה שלישית, כי הא ד„אזלת לקרתא הלך בנימוסי“ יש לפרש בב' אופנים: (א) זהו דין בהנהגה בפועל¹⁵, שיש להתנהג כ-מנהג המקום, (ב) שאין זה ענין של הנהגה לחוד, אלא שחלים עליו גדרי מקום זה¹⁶, שנעשה כאחד מאנשי המקום, וב-מילא עליו לנהוג כמנהג המקום.

וזהו נקודת החילוק בין השמו"ר ש-מדייק שמשה רבינו „נדמה להם“ והב"ר שנקט רק שמשה „לא אכל“: להב"ר יסוד הדין לנהוג כמנהג המקום הוא ענין של הנהגה לבד ולכן מספיק שמשה רבינו „לא אכל“, ולהשמו"ר הוא דין וחייב שמאחר שנעשה כאנשי המקום מחייב ל-נהוג כמנהג המקום, ולכן מדגיש ש„נד-מה להם“, וכדלקמן.

אלא אוכלין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם¹¹, ופליגא אדהכא¹² – ש"ע פ הנ"ל, אין כוונת התוס' שפליגי אם אכלו בפועל או רק „נראין“ כאוכלין, אלא זוהי פלוגתא בהלכה¹³. דהגמרא ס"ל שהוא רק לשילה, ד„אל ישנה אדם מן המנהג“, ולכן מספיק הא שהמלאכים „נראין כאוכלין“ כדי שלא תהי' מחלו-קת¹⁴; משא"כ להסדר אליהו רבה הוא חייב להתנהג כמנהג המקום, ולכן היו צריכים לאכול ולשתות ממש.

והמדרש, דס"ל (כנ"ל) שהוא חיוב (הלך בנימוסי¹⁵), כתב (כמו הסדא"ר) „ואכלו ושתו“ (ורק ר' יוחנן פליג ואומר „נראין כאוכלין ראשון ראשון מסתלק“), שאכלו ושתו ממש. ועפ"ז מובן דיוק לשון המדרש בנוגע להעדר אכילת משה בהר – „למעלה שאין אכילה ושתי“, עלה משה ונדמה להם“ (ולא כלשון ה-גמרא „ולא אכל לחם“), כי אין מספיק רק שלא יאכל, אלא צ"ל באופן דחיוב, ש„נדמה להם“.

ב. והנה מאמר רבי תנחומא שבמד-רש הובא גם בב"ר¹⁶, ושם הלשון: „עלת לקרתא הלך בנימוסה למעלה שאין אכי-לה ושתי' עלה משה למרום ולא אכל שנאמר¹⁷ ואשב בהר ארבעים יום ואר-“

(10) וז"ל בתדבאר לפנינו: וכל האומר לא אכ-לו מלאכי השרת עם אאע"ה לא אמר כלום אלא בצדקתו של אותו צדיק ובשכר טורח שטרף בשבי-לם פתח להם הקב"ה את פיהם ואכלו.

(11) ל' התוס'. וראה דק"ס שם.

(12) וראה פתח עינים להחידא"ר ב"מ שם מה שפי' בדברי התוס'.

(13) להעיר מפשטי' וירא שם „נראין כמו שאכלו מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג“. ובדפוס ראשון שם מוסיף: כד אזלת בקרתא כו. ואכ"מ.

(14) פמ"ח, יד.

(15) עקב ט, ט.

(15) להעיר מסד"ה כשעלה משה למרום תר-ס"ז (הוספות להמשך תרס"ז ע' תרלא (בהוצאת תנשיא)): כד אזלת כו' זה בהנהגה חיצונית אבל אינם משתנים בעצם.

(16) דהחייב „אל תפרוש מן הציבור“ (ראה לעיל הערה 7) הוא לא רק חיוב ענין הנהגתו, אלא שנעשה חלק מהציבור.

„מי שישים כל מחשבתו אחר שלמותו באלקיות והוא נוטה כולו אל השם יתעלה... מפנה מחשבתו מזולתו... מהם אשר באו אל בית המלך וזאת היא מדריגת הנביאים, יש מהם מי שהגיע מרוב השגתו ופנותו מחשבתו מכל דבר זולתי הש"י עד שנאמר בו ויהי שם עם ה' וגו'... ומרוב שמחתו²² במה שהשיג לחם לא אכל ומים לא שתה, כי התחזק השכל עד שנתבטל כל כח עב שבגוף" – שלאופן זה נמצא, שזה ה' כענין טבעי (וכמבואר במפרשים²³ „כי לא הרגיש שום רעב ולכן לא אכל").

[ועפ"ז צריך לומר, דזה שנפסק להלכה שהנשבע שלא יאכל ז' יום ה"ז שבועת שוא, הוא לפי שהתורה על הרוב תדבר²⁴, אבל תתכן מציאות ע"פ טבע שהגוף אינו צריך לאכיל' יותר מז' יום, כמשה רבינו בהר].

(ב) בעלותו בהר עם ה' נשתנה טבע גופו להיות כמו מלאך באופן שלא הוצרך לאכילה ושתי' (כמו שמלאכים אין צריכים לאכיל' ש²⁵).

[ויש לומר נפק"מ בין ג' האופנים הנ"ל:] (א) הוא רק שלילה ד„אל ישנה", (ב) הוא דין חיוב, להתנהג כאנשי המקום, (ג) שנעשה כאחד מאנשי המקום: לאופן הא', לא זו בלבד שמשפיק שרק נראה שנוהג כאנשי המקום, אלא שלא איכפת לן הסיבה להנהגתו, אם הנהגתו אינה באופן שונה מאנשי המקום ה"ז מספיק (כיון שלא תתעורר מחלוקת עי"ז²⁶): לאופן הב' – צ"ל סיבת ההנהגה מפני שרוצה להשתוות אל אנשי המקום (שאו מקיים „הלך בנימוסה"), אבל מספיק שיתראה²⁷ לאנשי המקום שהוא משתווה אליהם: ואילו לאופן הג' צריך להתנהג כן מצ"ע, כי עליו להיות כמו-תם].

ג. ויש לומר, שפלוגתא זו (בין ה' גמרא, שמו"ר ובי"ר) היא גם בגדרו של העדר אכילת משה רבינו בהר – שע"פ הלכה אי אפשר לאדם לחיות בלי אכיל' לה יותר מז' ימים, וכפסק הרמב"ם²⁸ שהנשבע שלא יאכל כלום שבעת ימים היא שבועת שוא²⁹ – שיש לבאר בג' אופנים:

(א) כביאור הרמב"ם במו"נ³⁰, שכתב:

(22) בתרגום קאפח: ומעוצם שגיייתו כו'. ול-עניינו אין חילוק.

(23) פ"י שם טוב למר"ם שם.

(24) מר"ם ח"ג פל"ד.

(25) ולכאורה כן משמע גם בקה"ר פ"ג, יד: „כך גזר הקב"ה על התחתונים שיאכלו וישתו ועל העליונים שלא יאכלו ושלא ישתו עמד אברהם ועשה עליונים אוכלים ושותים כו' עמד משה ועשה תחתונים שאין אוכלים ואין שותים הה"ד ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה", ומוה שקאי ובא בהמשך להגויה בשיבות למת" „כך גזר הקב"ה על העליונים שיהיו עליונים ועל התחתונים שיהיו תחתונים עמד משה ועשה עליונים תחתונים ותחתונים עליונים הה"ד ומשה עלה אל האלקים וירד ה' על הר סיני כך גזר כו" משמע קצת שבעליית משה נעשה שינוי בטבע, שנעשה טבעו במדריגת „עליונים" שאין אוכלים

(17) ראה במקומות שבהערה 6.

(18) שלכן אם הולך ממקום שאין עושין למקום שעושין אינו עושה כיון שהרואה אומר „כמה בטלני הוי בשוקא" (פסחים שם נא, סע"ב), ורק אם הוא עסקן מאוד צריך לעסוק במלאכה – ראה רא"ש שם. טוש"ע ונ"כ סי' תסח (הג"ל הערה 6). וראה מלאכת שלמה במשנה פסחים שם.

(18*) משא"כ בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם (ש"ע אדה"ז שם סי' ד).

(19) ה' שבועות פ"ה הי"ב.

(20) ראה כס"ם שם ובצפ"ע לרמב"ם שם כביאור פלוגת הרמב"ם והר"ן, שלהרמב"ם הוי שבועת שוא תיכף משנשבע.

(21) ח"ג פנ"א.

מצד טבע גופו ה' צריך לאכו"ש, אלא שה' בזה נס במשך ארבעים יום שלא אכל ושתה [לדאופן הב' הנ"ל לא ה' נס שנמשך כל הארבעים יום (כי ע"פ טבעו אז לא ה' צריך לאכול), ורק ברגע הראשון עשה ה' נס ששינה טבע גופו של משה: משא"כ לאופן הג' ה' זה נס נמשך במשך כל המ' יום]²⁷.

ד. וזהו החילוק בין ג' הדיעות – גמרא, שמו"ר ובי"ר:

להש"ס שהדין אינו אלא שלא ישנה

(27) ולאופן זה י"ע בדינו של משה לאחר המ' יום, כי י"ל דמאחר שטבע גופו לא נשתנה וגופו מצ"ע ה' זקוק לאכו"ש גם במשך המ' יום ורק שהקב"ה עשה נס שלא אכל מ' יום – הרי תיכף משנפסק הגס, מסתבר, שלא ה' יכול להתענות יותר. אבל י"ל שמ' יום אלה שחי באופן נסי אין לצרפם לחשבון ה' ימים שא"פ לחיות בלי אכו"ש. ועצ"ע.

(*) להעיר ממשנת במ"א במ"ש בד"ה אתה הוא ה' לבדך תשא בתחלתו, ההפסדות שבהם (צבא השמים) בלתי נכרת כלל והם נראים חזקים כיום הבראם... וכט"עלה רצון הבורא ב"ה שיתבטלו... אז תוכר ההפסדות שה' בהם כל משך קיומם – דלכאורה, זה סותר להמבואר בכ"מ נראה בארוכה ס' החקירה להצ"צ בתחלתו. שם ע' קא ואילך. ובכ"מ שקיומם עכשיו הוא כקיום דבר הנצחי ומה שיופסדו לע"ל הוא רק מצד רצון הבורא ב"ה – כי כיון שהנצחיות שבהם הוא מצד כח הא"ס שאינו מתלבש בפנימיותם, נמצא שמצד ענינם הם, הם נפסדים.

ועד"ז י"ל בנדו"ד – גופו של משה כשעלה

להר.

ולהעיר מהידוע (ראה ספר הליקוטות דא"ח דהצ"צ ערך משה (ע' איתריס ואילך). ושי"נ. ד"ה החודש הזה תרסי. ד"ה וה"ס תשי"ח פ"ו. ועוד), שביטול גופו דמשה ה' מצד נשמתו ולא מצד הגוף, דלא כאלוהי (נשמה דב"ן), שהביטול שלו ה' מצד הגוף עצמו, עיי"ש בארוכה.

ויש לומר נפק"מ בפועל בין ב' אופנים אלה – בדין הנ"ל דנשבע שלא יאכל כלום שבעת ימים – דיש לחקור בדינו של משה רבינו לאחר המ' יום אם נשבע אז תיכף שלא יאכל (פחות מז' יום), אם הוי בגדר שבועת שוא: לאופן הא' שטבע גופו של משה לא נשתנה, ועוד זאת – שגם במשך המ' יום ה' הגוף (מצ"ע) רעב ללחם אלא שלא פעל ושלט על משה ולכן לא אכל, מסתבר לומר, שלאחרי המ' יום כאשר ירד מן ההר, לא ה' גופו של משה (שה' מעונה מ' יום) יכול להתענות עוד והוי שבועת שוא: משא"כ להדיעה שנשתנה טבע גופו של משה להיות כמלאך, הרי לאחר המ' יום, כששב מחדש טבע גופו, מתחיל אז חשבון חדש, ואינה שבועת שוא עד שישבע שלא יאכל ז' ימים²⁸.

ג) זה שלא ה' צריך לאכילה ושתיה ה' בדרך נס שנמשך כל הזמן, כלומר,

ושותים. וכן משמע לפי הפ' בדב"ר (פ"א, ד) „בשעה שעלה לרקיע אלקים כשם שאין המלאכים אוכלין ושותין אף הוא כו”.

(26) וי"ל שבנוגע למשה רבינו תלוי הדבר ב' שאלה נוספת אם יש למעלה הגדר דהמשך הזמן, שכן, רק אז שייך לחקור אם הימים שלאח"ז באים בהמשך לארבעים יום שה' בהר או לאו.

ולהעיר מהשקו"ט (ראה צפ"ע"נ על הרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ד) אם שייך זמן למעלה לאחר הסתלקות הנשמה מן הגוף, ובלשון הגמרא (כתובות לט, א) „יש בגר בקבר” וראה לקו"ש ח"ה ע' 103 ובהערה 45. ח"כ ע' 400. ועוד.

(*) ולהעיר מהמשך הדברים בקה"ר שם: כך גזר הקב"ה על הים שיהא ים כו' עמד משה ועשה ים יבשה כו' (וראה שם כו"כ דברים כ"ב) – והרי בקי"ט המים נעשו כנד וכחומה כו' (בשלח טו, ח ופרש"י. וראה גם שם יד, כב, שם, כט). כדברי אדח"ז בשער היחוד והאמונה פ"ב. וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 90 ובהערות.

שנעשה בגופו), הרי גם זה נקרא קיום „הלך בנימוסה“, כיון שסיבת נס זה היתה שיהי' בהנהגת דעליונים.

[אבל כיון שאין צריך להעשות כ- אנשי המקום ממש, ודי בזה שדומה להם בהנהגתו, לכן כשהמלאכים ירדו למטה מספיק זה שהיו „נראין כאוכלין“, אף שלא אכלו בפועל (ע"ד הנ"ל בשיטת הש"ס)].

ה. ואת"ל מפורש ע"ד ג' אופנים הנ"ל במדרש גופא²⁸, בפרשתנו עה"פ²⁹, „ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה“, וז"ל:

הה"ד טוב לי כי עניתי למען אלמד חוקיך³⁰, לטובתו של משה נתענה ק"כ יום שקיבל את התורה, ומאין ה' משה אוכל מזיו השכינה שנאמר³¹ ואתה מחי' את כולם ד"א מאין ה' אוכל מן התורה שנאמר³² בן אדם את אשר אתה תמצא אוכל כו' ד"א מלחמה של תורה כד- כתיב³³ לכו לחמו בלחמי מנין שלא ישן ולא נתנמנם משל למלך שהי' אוהב ל- תיסומן (ממונה על אוצר המלך. מ"ב) אמר לו מדוד לך דינרי זהב משמחתו לא ביקש לא לאכול ולא לשתות ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד אלו, כך משה מודד התורה שכח ולא אכל ולא שתה ביקש לישן אמר אם אישן אני מפסיד שלא אמר לי אלא מ' יום בלבד אמר הקב"ה נצטערת חייך אין אתה מפסיד בלוחות הראשונות לא היו אלא י' הדברות בלבד עכשיו שנצטערת אני נותן לך הלכות מדרשות ואגדות כו'.

אדם ממנהג המקום, מספיק שלא יאכל בפועל, ובהתאם לזה ס"ל שהעדר אכילת משה לא הי' נס אלא כענין טבעי, שמצד גודל שמחתו וטירדתו בקבלת התורה (והיותו „עם ה'“) לא הרגיש רעב הגוף.

[וזהו ע"ד שהמלאכים רק „נראה כמי שאכלו ושתו“, כי לא נשתנו ולא היו צריכים לאכיל' – וכן כאן, שגופו של משה (גם במשך מ' יום אלה) הי' זקוק לאכיל', אלא שהי' נראה כאילו אינו צריך מפני גודל עיסוקו של משה ב- קבלת התורה].

ואע"פ שלפ"ז אין העדר האכיל' אצל משה דומה להעדר אכיל' המלאכים (שהם רוחניים שמעיקרא אינם זקוקים לאכיל') – הרי זה מספיק לקיים „אל ישנה אדם מן המנהג“, כיון שלא הי' משה אוכל ושותה (וכנ"ל ס"ב, שלאופן זה לא איכפת לן הסיבה שאינו משנה ממנהג המקום, דהעיקר הוא רק שלא יהי' שינוי שיכול לעורר מחלוקת).

להשמור שס"ל ש„הלך בנימוסי“ פירושו שנעשה כא' מאנשי המקום, אינו מספיק זה שלא אכל בפועל, אלא צ"ל שהי' שינוי בטבע גופו של משה רבינו, שנעשה כמו מלאך³⁴ שאינו זקוק ל- אכיל' [וע"ד זה שהמלאכים אכלו ושתו ממש], וזהו דיוק לשון השמור"ר „ונדמה להם“ (כנ"ל):

ואילו הב"ר דס"ל שהדין ד„הלך בנימוסה“ הוא רק ענין בהנהגת האדם, נקט שהי' בזה נס תמידי, דאף שלא נשתנה טבע גופו, מ"מ, כיון שבפועל היתה „הנהגת“ גופו של משה כמו הנהגתם של מלאכים (מצד הנס התמידי

(28) שמור"ר שם, ז.

(29) לז, כז.

(30) תהלים קיט, עא.

(31) נחמ" ט, ו.

(32) יחזקאל ג, א. ושם: את אשר תמצא.

(33) משלי ט, ה.

(27*) ראה גם פ"י המהרז"ו שם. שו"ת שבות

יעקב ח"א סרי"ס צא.

אלא ס"ל, שכשם שאצל מלאך ישנו גדר של אכ"ש³⁶, ומזונו הוא מזון רוחני, כן ה' מזונו של משה במ' ימים אלה מזון רוחני – תורה. ולכן מביא הכתוב „בן אדם את אשר אתה תמצא אכול גוי“, שמדגיש שנשאר בו הטבע (של „בן אדם“) שזקוק לאכילה, אלא שבעלותו להר ה' מזונו ומאכלו מן התורה.

[וזהו החילוק בין הפי' הג' „מלחמה של תורה“ והפירוש הב' „מן התורה“, ד„מן התורה“ מדגיש שמזונו הוא מן התורה עצמה, משא"כ „לחמה של תורה“ י"ל שזהו שהתורה היא במקום לחם גשמי, היינו שמצד הטיירדא בתורה לא מרגישים הצורך במאכל גשמי. ועצ"ע]:

משא"כ לפי' הא' „שהי' אוכל מזון השכינה“ ומביא הכתוב „ואתה מחי' את כולם“, לא היתה כאן פעולה של אכילה, כ"א רק ענין נסי מצד הקב"ה, מה ש„ואתה מחי' את כולם“, שחיות גופו של משה ה' ממש כקיום נשמתו של אדם (וכן דהמלאכים לדיעה זו), שאין צריכים אכ"ש ורק נהנים מזון השכינה³⁸

וצ"ב במאי פליגי אם אכל מזון ה' שכינה או מן התורה או מלחמה של תורה.

והנה מהחילוקים בין ג' הפירושים: בפ"ה הא' אומר שהי' אוכל „מזון השכינה שנאמר ואתה מחי' את כולם“: בפ"ה הב' מביא הכתוב „בן אדם את אשר אתה תמצא גוי“: בפ"ה הג' הלימוד הוא מהכ" תוב „לכו לחמו בלחמי“, וממשיך³⁴ „מנין שלא ישן כו“, ומאריך במשל הנ"ל ש- „משמחתו לא ביקש לא לאכול ולא לשותות . . שכן ולא אכל ולא שתה . . אמר הקב"ה נצטער כו“.

ועפ"ז יש לומר, שג' פירושים אלה מה ה' מאכלו של משה, הם בהתאם לג' האופנים הנ"ל בגדר המנועות משה מ- אכ"ש בהר³⁵:

בפירוש הג' מודגש שהעדר האכ"ש (וכן שינה) דמשה ה' רק מצד טירדתו בקבלת התורה, והי' ע"ד דברי המו"נ הנ"ל, שלפ"ז לא ה' כאן נס, וגופו של משה ה' זקוק לאכ"ש והי' רעב, אלא שמשם רבינו לא הרגיש רעב ולא אכל.

וזהו גם פירוש דברי המדרש שמשם רבינו נצטער – דלכאורה תמוה, איך אפ"ל שמשם רבינו יצטער על העדר אכ"ש בעלותו לקבל התורה מהקב"ה? – אלא כוונת המדרש, שגופו של משה רבינו מצ"ע ה' בעינו וצער אלא שמשם רבינו לא הרגיש בצערו של הגוף מחמת רוב טרדתו ושמחתו בקבלת התורה:

לפירוש הב' י"ל, שנשתנה טבע גופו של משה רבינו שהי' כטבע של מלאך,

36 בכללות גדר אכ"ש של מלאכים – ראה לקו"ת ר"פ צו. מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית (ע') קיב ואילך). ועוד.

37 להעיר מב' הדיעות ביומא (עה, ב) בענין לחם אבירים אכל איש, אם מן הוא אכילת מלאכי השרת. ולפ"ז נפק"מ גם לגבי משה – ראה עיון יעקב לע"י יומא ובי"מ שם. וראה ב' אופנים במשה בתו"א ח"ש (טו, א), יתרו (עד, א) ושם בהוספות (קיג, ג"ד). מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב (ע') תקצו ואילך). ועוד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1037 הערה 19 בשוה"ג. וראה בהנסמן לקמן הערה 39. ואכ"מ.

38 ראה לשון הרמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב: „העוה"ב אין בו גוף וגוי“ אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' כך אמרו חכמים הראשונים העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' אלא צדיקים יושבים כו' ונהנין מזון השכינה. וע"פ

34 ראה יפ"ת (ובהשלם) שם, שההמשך „מנין שלא ישן כו“ הוא לפירוש הג' „ד"א מלחמה של תורה“.

35 ראה יפ"ת (ובהשלם בפ"ה דברי המדרש והחילוק דג' הפירושים.

וזהו קיומם וחיותם³¹.

ו. ויש לומר, שכיון שאלו ואלו דברי אלקים חיים, הרי כ"א משלשת אופנים אלה ה' במ' יום אחרים שה' משה בהר:

עליית משה במ' ימים הראשונים ה' תה לקבל לוחות הראשונות, שהיו מעשה אלקים ומכתב אלקים⁴⁰, נס שלמעלה מן הטבע לגמרי, ובהתאם לזה גם העדר האכו"ש של משה לא ה' בגדר של טבע, ואפילו לא מצד שנתעלה גופו להיות כטבע של מלאכים – אלא ה' ענין נסי מצד הקב"ה:

במ' ימים האמצעיים (שהיו בכעס⁴¹) לא היתה הנהגה נסית, והעדר האכו"ש של משה ה' ענין טבעי, שמרוב טירדתו ועסקו בהיותו עם ה' לא הרגיש דרישות גופו:

הנ"ל י"ל כדונתו לשלול לא רק אכו"ש גשמית אלא כל אופן וגדר של אכו"ש (גם אכו"ש רוחנית). וראה שם ה"ד (ראב"ד שם ה"ב וה"ד ונ"כ הרמב"ם שם).

39) ראה שמו"ר (שם, ה) "לחם לא אכל אבל מלחמה של תורה אכל כו' ד"א ויהי שם עם ה' לחם לא אכל כו' בעוה"ז אבל לעולם הבא הוא אוכל מלחמה של תורה כו' אלא מאין ה' אוכל מזיו השכינה ה' ניוון ואל תתמה החיות שנושאות את הכסא מזיו השכינה הן ניונות". ולכאורה מזון מזיו השכינה הוא למעלה מלחמה של תורה. וראה מפר"ש המדרש. וע"פ הנ"ל י"ל שבמדרש כאן הכוונה "בעוה"ב" היא לעולם הנשמות בגופים וכדעת הרמב"ן בשער הגמול (וראה זח"א קלה, ב). וכיון שמשה בהיותו למעלה הוא ניוון מזיו השכינה ה"ה כנשמה בלי גוף. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ב ע' תשסד. אוה"ת דרושי יוה"כ ע' אתקפו (ושם מפרש מזון מזיו השכינה בהמשך לקה"ר הנ"ל הערה 25). וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תקיח ואילך. ספר הליקוטים דא"ח דהצ"צ הנ"ל (הערה 27 בשו"ג), בגדר הגופים והאכילה לעיל (עוה"ב).

40) פרשתנו לב, טז.

41) פרש"י פרשתנו לג, יא. עקב ט, יח.

ובמ' ימים האחרונים, שעלה לקבל לוחות שניות, והם היו "ברצון"⁴² (כמו ימים הראשונים), העדר אכו"ש שלו ה' נס, אלא שכשם שהלוחות השניות לא היו מעשה אלקים, כמו"כ העדר אכו"ש של משה בהר, לא ה' נס תמידי מאת ה', אלא שנזדכך גופו להיות כגופו של מלאך שאין צריך אכו"ש (גשמית).

ועפ"ז מדויק עוד חילוק בין השמו"ר וב"ר הנ"ל – שבב"ר מביא הכתוב דפ' עקב⁴³, "ואשב בהר גו' לחם לא אכלתי גו'" המדבר במ' יום הראשונים, ואילו בשמו"ר קאי⁴⁴ על הכתוב דפרשתנו שמדבר במ' יום אחרונים⁴⁵ – כי הב"ר ס"ל שה' באופן נסי כנ"ל, ולכן הביא הכתוב דפ' עקב שמדבר ע"ד עליית משה מ' יום הראשונים; משא"כ השמו"ר שס"ל שנשתנה טבע גופו של משה עד ש"גדמה להם" – קאי על הכתוב דפר' שתנו במ' יום האחרונים.

אבל לאידך, כשם שיש מעלה בלוחות שניות על לוחות ראשונות, דאף שלוחות ראשונות היו במעלה עליונה יותר, מ"מ, ה' שייך בהם שבירה⁴⁶, משא"כ לוחות שניות⁴⁷, קיימות לנצח – עד"ז בענין העדר אכו"ש של משה, שאף שבאופן הא' ה' נס יותר, מ"מ אין זה שייך לטבע גופו של משה, משא"כ כא-

42) ט, טז.

43) וכן בקה"ר הנ"ל הערה 25.

44) וצ"ע בחדא"ג מהרש"א יומא שם, דמפרש הכתוב דפרשתנו על מ' יום האמצעיים. ע"ש.

45) ראה פסחים פז, סע"ב. ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

46) ראה תנחומא פרשתנו לא. פרש"י לד, ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 68 ואילך במעלת לוחות שניות על לוחות הראשונות, שהיא בדוגמת מעלת בע"ת על צדיקים, שהתשובה היא מצד הבע"ת עצמו ולא מצד גילוי אור; ועד"ז המעלה בקדושה שני' דא"י על קדושה ראשונה. ע"ש בארוכה.

אירים כמו נשמה⁵⁰, ולכן בא זה דוקא לאחרי היותו בהר במ' יום האחרונים, שאז נזדכך גופו של משה, עד ש"קרן עור פניו".

(משיחת ש"פ נשא תשמ"ו)

שר נזדכך גופו של משה להיות כמלאך, ה"ז ענין פנימי יותר.

ויש לומר שזהו הטעם ש"קרן עור פניו"⁴⁷ של משה דוקא בירידתו מן ההר עם לוחות האחרונות ביום הכפורים, ולא ברדתו מן ההר עם לוחות הראשונות לאחר מ' יום הראשונים⁴⁸ — כי⁴⁹ זה שפני משה מבהיקים עם קרני הוד מורה על זיכוך החומר גופא, עד שפניו מ-

(47) פרשתנו לד, כט ובפרש"י.

(48) ראה רא"ם וגו"א לפרש"י שם. וראה באר"כ כה יפ"ת השלם לשמו"ר שם, יא.

(49) ראה יפ"ת שם הדרך הג' בתחלתו. וראה ספר הליקוטים שם ע' אתרסט.

(50) ראה אור"ת פרשתנו ס"ע ב'עה (הובא בספר הליקוטים שם ע' אתרעג) שמפרש דברי עמק המלך (שט"ז פל"ז) ש"לוחות שניות היו ישראל בעלי תשובה ובמקום שבע"ת עומדים כו' וע"כ זכה אז דוקא משה לבחי' כי קרן עור, שמבחי' עור נעשה אור דוגמת כתנת עור ובתורתו של ר"מ כתנת אור" (וע"ש ע' ב'עז) מה שמקשר זה עם פי' השלי"ה. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט שם. ס' השיחות תשנ"ב ח"ב ע' 433 ואילך.

תשא ב

אחא, ור' חייא שאירע התם שמע זה ג"כ אבל לא לו אמר ר"ה או ר"ש, אז אינו מחוייב לומר בשם אומרו, כי ע"ז אין רא' ממרדכי ואסתר שהתם אמר מרדכי לאסתר, ורק כשר' יוסי שאלו ממאן שמעת לה אז סיפר לו ר"ח ממי שמע.

ועפ"ז א"ש ג"כ הלשון דר"י ממאן שמעת לה ולא אמר מאן אמר לך, הוא כי ר' יוסי הבין שלא אמרו דרוש זה לר' חייא כי א"כ ה' אומר לו בשם אומרו . . . לכן שאלו ממאי שמעת לה, היינו לא מאן אמר לך אלא ממאן שמעת לה, שלא אמרו זה לר"ח אלא שר"ח שמע זה". עכ"ל.

ב. וצריך להבין: אמירת דבר בשם אומרו אינה רק סגולה לגאולה כמרז"ל הנ"ל, כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (שמקורו במס' אבות, ו- הובא גם בחולין" ובנדה" כמ"ש אאמור" בהמשך דבריו שם), אלא הוא חיוב ג- מור, והובא להלכה במגן אברהם"י, ד- "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר

(8) קד, ב.

(9) יט, ב.

(10) אור"ח סקניו סק"ב. ובשליה (עג, סע"א) ומדברי קבלה ומד"ס פ"ק דנדרים (ראה לקמן ובהערה הבאה) תני ר' חייא כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלא שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא".

(*) ולהעיר שלא הביאו אדה"ז בשו"ע שלו ש.מיוסד עפ"י דעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ובראשם הרב בעל מ"א (לשון הרבנים בני הגאון המחבר לשו"ע אדה"ז, אף שבסימן זה עצמו מביא כ"כ דברים מדברי המג"א לפניו ולאח"י).

א. בזהר פרשתנו מסופר אודות ר' יוסי ור' חייא שהלכו בדרך ודברו ב- עניני תורה, ולבסוף אמר ר' חייא דרוש עה"פ, "וה' באחרית הימים נכון יה' הר בית ה' בראש ההרים . . ונהרו אליו כל הגוים", ולאח"ז אמר ר' יוסי, "זכאה ארחא דא דזכינא להאי מלה, א"ל (ר"י) ממאן שמעת לה, א"ל (ר"ח) יומא חדא הוינא אויל בארחא ושמענא וחמינא ל' לרב המנונא סבא (נ"א לר' שמעון) דהוה דריש להאי קרא לרבי אחא".

ואאמור" בהערותיו לספר הזהר הא- ריך בביאור דברי הזהר ע"ד הקבלה, ובתוך דבריו כתב, "וז"ל:

"ר' חייא בתחלה כשאמר לר' יוסי זה הדרוש לא אמרו בשם ר"ה או ר"ש, ולכאורה הרי צריכין לומר דבר בשם אומרו, וכמאמר' כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, הנה עפ"י פשוט י"ל שאימתי צריכים לומר דבר בשם אומרו הוא כשהאומר הדבר אמר לו זה האומרו אז הוא צריך לומר בשם אומרו, וכמו במרדכי ואסתר שמשם נל- מד זה שאמר מרדכי לאסתר כמ"ש ויגד לאסתר המלכה, אז צריך השומע ממנו לאמרו בשם אומרו כמ"ש ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, משא"כ בנזד"ד לא אמר זה ר"ה או ר"ש לר' חייא רק לר'

(1) ח"ב קפח, א.

(2) שם קפט, ב ואילך.

(3) ישע"י, ב, ב.

(4) קצ, א.

(5) לקוטי לוי"צ ח"ב ע' קמ.

(6) אבות פ"ו, ו (בסופו). מגילה טו, סע"א. ועוד

(הובאו לקמן).

(7) אסתר ב, כב.